

ГЕНДЕР В ІСТОРИЧНОМУ ВИМІРІ

*Паращевіна О. С., Дніпропетровський національний університет
залізничного транспорту ім. академіка В. Лазаряна*

Вперше питання гендерної рівності гостро постало у зв'язку з розвитком капіталізму та залученням жінки до участі у виробництві в кінці XIX - на початку XX століть. Нові умови існування робітничих сімей змусило жінок-матерів йти нарівні з чоловіками заробляти засоби до існування. Умови та обсяги їхньої праці мало чим відрізнялись від чоловічої, проте оплата була значно заниженою. Крім того, значний перелік галузей виробництва, освіти, науки та культури взагалі був заборонений для жінок. В більшості країн Європи жінки не мали права приймати участь у виборах органів влади. Такий стан речей зумовив світовий феміністичний рух та актуалізував питання гендеру сьогодні. Тож не станемо заперечувати, що актуальність сьогоденніх гендерних досліджень мають витоки з часів перших наукових досліджень місця жінки в суспільстві.

Ще одним із важливих моментів дослідження гендерних проблем, звичайно є інститут материнства. З плинністю часу XX століття роль матері у формуванні молодого покоління визначалась по-різному: від няньки-годувальниці до ділової бізнес леді. Проте ніколи і ні в якому разі з неї не знімалася відповідальність за долю її дитини.

В XX ст. в усьому світі посилилась увага до ролі жінки в суспільстві. В книзі М.Мід «Стать і темперамент», виданої в 1935 році в США, говорилося саме про жіночу і чоловічу роль в суспільстві. Спочатку авторка, як і більшість людей того часу вважала, що роль чоловіка полягає в тому, щоб працювати, отримувати платню та годувати сім'ю, забезпечивши останній більш широкий зв'язок з соціумом; жінка, відповідно, має опікуватись сім'єю, «яка і є основною сферою її діяльності». Цей розподіл ролей, зазначала Мід, виник в наслідок природних розбіжностей між чоловіком та жінкою. Сексуальні ролі в нашому суспільстві виникли скоріше на основі культурних і соціальних розбіжностей, а не з «природного стану речей» або «природної течії» [1].

З посиленням демократичних тенденцій в політичній світовій сфері загострюється ще один із напрямків гендерних досліджень: досвід боротьби жінок за виборчі права та їхня загальна політична культура, що досліджував в своїх працях «Соціалістичні жінки: європейський соціалістичний фемінізм у XIX-на початку XX ст.» (1978 р.) та «Історія жіночого виборчого права» (1981р.) М. Боксер.

Серед актуальних проблем гендерної історії сьогодні є зображення жіночої пам'яті, оскільки в державних архівах їй виділено досить мало місця. Дослі-

дження приватного листування жінок, їхні мемуари та записи в особистих щоденниках є сьогодні важливим джерелом гендерних історичних досліджень.

Говорячи про проблеми становлення гендерної політики в Україні, зробимо екскурс в історію. Перемога радянської влади в 1918р. поставила питання про рівність статей: залучення жінок до політичної, громадської та державної діяльності нарівні з чоловіками, рівноцінна оцінка праці, тощо. Проте деякі прояви «рівності» проходили з перебільшенням: «комунація жінок», статева розбещеність, порушення патріархального інституту сім'ї, теорія «Склянка води», нанесли значний удар по престижу гендерних питань. Нова соціалістична філософія шукала свої шляхи гендерної політики – у заміні сімейного виховання – соціальним. Питання захисту дитинства і поєднання радянської жінкою ролей матері, виробничника, суспільного діяча вимагало від молодшої радянської держави приймати задекларованих нею «демократичних рішень по захисту дитинства і материнства». Наголос робився на виховання дитини через трудові традиції пролетаріату та втягнення в процес побудови соціалізму не через сім'ю, а через систему соціальних закладів народної освіти, де б держава виховувала дітей, вилучивши їх у батьків: колонії, дитячі будинки, тощо.

Грунтовні праці з гендерного питання виникли лише наприкінці 1960-х рр. Спалах активності досліджень був спровокований «сексуальною революцією» та активізацією феміністичного руху на Заході. Ці події завершили тривалий процес становлення історичної дисципліни, яку називали «історією жінок». Новий імпульс отримало прагнення зрозуміти життя жінок минулого. На зламі 60-70-х рр. багато молодих дослідників з країн Західної Європи та Північної Америки вважали, що дослідження минулого дасть змогу зрозуміти сучасний стан жінки. У цей період «жіноча історія» була ще тісно пов'язана з історією сім'ї, але збагатила її і виявила нові проблеми: теорія патріархату та «жіночої сфери» [2, с. 34].

Зокрема, прихильники першої розглядали чоловіка і жінку як дві протилежні суспільні групи з власними інтересами і сферами впливу, а головне – з певним історичним досвідом. Сферу економіки і політики вони віддавали чоловікам, які протягом багатьох століть займались саме цим, а жінок взагалі викреслювали з історії. Так, Е. Дуглас говорив: «жінки надавали перевагу здійсненню змін у суспільстві, не керуючи цим суспільством» [2, с. 35].

Прихильники теорії «жіночої сфери» ґрунтувались на двоїстості ролі чоловіка і жінки в історії і на відміну від теорії патріархату не була така категорично войовничою щодо чоловіків.

Отже, сьогодні дуже широке коло історичних досліджень з гендерних відносин не тільки в Україні, й у всьому світі. Вивчення та аналіз наукових розвідок вчених різних спрямувань: істориків, соціологів, психологів, демографів та

педагогів збагачує пізнання та розуміння гендерного питання в сьогоденному суспільному розвитку.

Література:

1. Тишков В.А. *История и историки США*. – М., 1985. - С. 110.
2. Шевченко Н.В. *Гендер у дзеркалі історії та перспективи розвитку гендерних студій в Україні // Український історичний журнал, 2001. - №2. – С. 34-48.*